

Resultaten van de huiszwaluwencensus in 1995

Dick A. Jonkers & Herman N. Leys

De landelijke telling van huiszwaluwnesten wordt nu al vanaf 1989 jaarlijks uitgevoerd. Het blijkt mogelijk om met de hulp van honderden tellers ieder jaar weer zo'n 1901 à 1531 kwartblokken (2,5 x 2,5 km) te onderzoeken. Dat is 19% tot 27% van het aantal kwartblokken dat geschikt zou kunnen zijn voor Huiszwaluwen. Niet ieder jaar worden steeds de zelfde kwartblokken onderzocht. Uit steekproeven en gerichte tellingen blijkt dat in ongeveer 10% van de ogenschijnlijk geschikte kwartblokken (circa 570) geen of vrijwel geen Huiszwaluwen broeden.

Resultaten van de tellingen

Nog steeds blijven grote delen van ons land ononderzocht (figuur 2). Dit geldt vooral voor de Waddeneilanden (Texel uitgezonderd), grote delen van Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel. Voor Gelderland, Utrecht en Noord-Brabant is dat minder het geval. Oostelijk en Zuidelijk Flevoland blijven grotendeels witte plekken.

In de afgelopen zeven jaren is het landelijke gemiddelde aantal broedparen per kwartblok tot 1993 enigszins toegenomen. Daarna daalde de broedichtheid vanaf 1994 per kwartblok tot het niveau van rond 1989. Bij de jaarindexen vertoont zich een iets ander beeld. Deze indexen zijn gebaseerd op de monitorblokken c.q. monitoringgebieden, die vanaf het aanvangsjaar jaarlijks zonder onderbreking zijn onderzocht (figuur 1). Vergeleken met 1994 vond er alleen in de drie noordelijke provincies een geringe toename plaats, die gemiddeld 3,5% bedroeg (spreiding 1%-6%). In zuidelijk Noord-Brabant en Limburg handhaafde de broedpopulatie zich ongeveer op het zelfde niveau maar in de rest van het land was er een daling die uiteenliep van 7% tot 17%. In Twente en de Achterhoek was die het hoogst met 17%. Over heel Nederland berekend bedroeg de achteruitgang circa 6%. Het totale aantal gevonden nesten in de 1316 onderzochte kwartblokken kwam op 26.748 nesten en dat zijn gemiddeld 20,3 nesten per kwartblok. Het gemiddelde aantal broedparen loopt, verdeeld over de verschillende regio's nogal uiteen (figuur 3). Dit is het grootst in het stroomgebied van de drie

grote rivieren met 22,0 paren per kwartblok en het laagst in het Waddengebied met minder dan tien paren. De landelijke gemiddelden per kwartblok over de afgelopen onderzoeksperiode zijn in onderstaand overzicht weergegeven (tabel 1).

Door het gemiddelde aantal broedparen per kwartblok om te rekenen, kan bij benadering het aantal broedparen in geheel Nederland worden bepaald. De gegevens leveren voor 1995 minimaal 116.000 broedparen op. Na herberekening door nagekomen informatie maximaal 130.000 broedparen in 1994. De betrouwbaarheid van de berekeningen wordt beïnvloed door een aantal factoren die hun uitwerking op de basisgegevens hebben. De belangrijkste daarvan zijn:

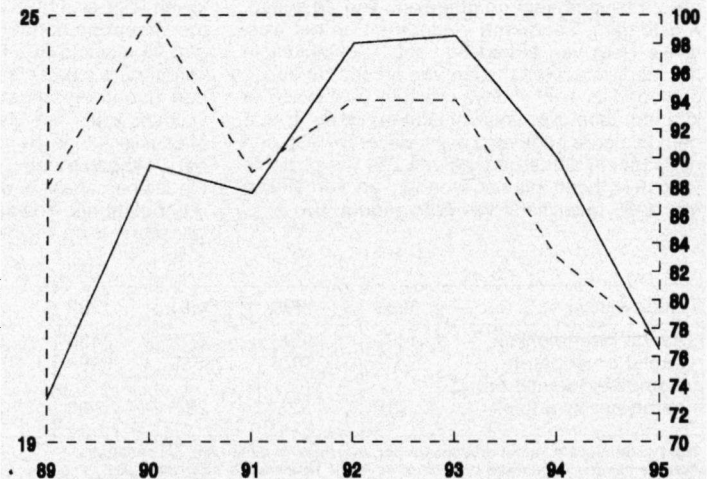
- niet alle kwartblokken worden ieder jaar gebiedsdekkend onderzocht
- niet alle werkelijk aanwezige nesten worden in de jaarlijks onderzochte blokken ontdekt
- sommige tellers zoeken niet naar alle nesten maar schatten het aantal paren door de rondvliegende exemplaren als basis te nemen. Deze methodiek levert onbetrouwbare gegevens op. De aanwezigheid van Huiszwaluwen moet

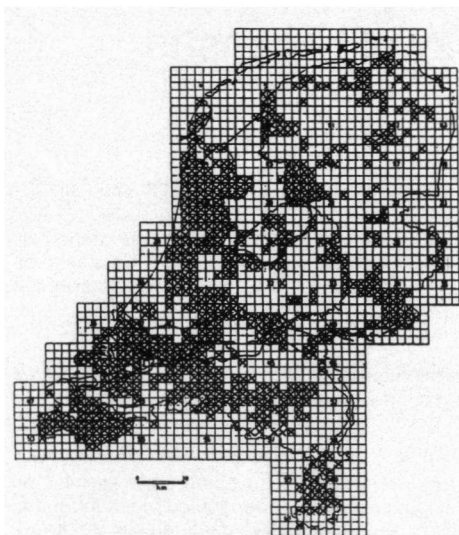
Figuur 1. Gemiddeld aantal broedparen per kwartblok en indexen van 1989-1995.

Average number of breeding pairs in quarters of 5 km grids and index from 1989-1995.

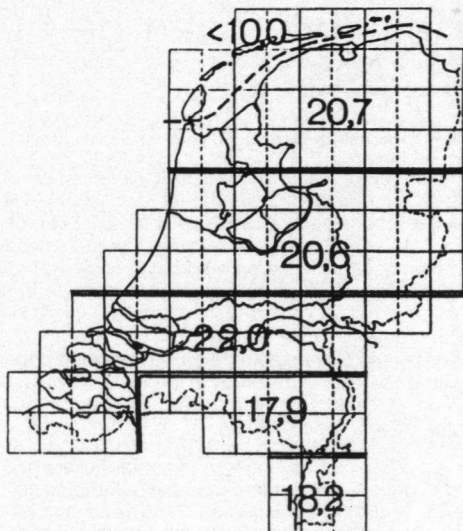
x---x Index ————— gem. aantal broedparen per kwartblok

average number of breeding pairs in a quarter of a 5 km grid

Figuur 2. Ligging van de atlasblokken waarin één of meer kwartblokken zijn onderzocht en broedparen van de Huiszwaluw zijn aangetroffen. *One or more quarters in 5 km grids in which in 1995 House Martins were breeding.*

Figuur 3. Gemiddeld aantal broedparen per atlaskwartblok. *Average number of breeding pairs in quarters of 5 km grids.*

juist een stimulans zijn om naar de plekken te gaan zoeken waar de nesten zich bevinden. Bovenstaande feiten maken duidelijk, dat een onderschatting van het aantal broedparen voor de hand ligt. Ook komen nog steeds formulieren binnen, waarop niet is aangegeven in welke mate een kwartblok, dorp of gebied, etc. is onderzocht. Gegevens van 'witte' gebieden/kwartblokken waarin Huiszwaluwen wel of niet voorkomen zijn voor ons van groot belang.

Monitoronderzoek

Voor het monitoronderzoek beschikken wij nu over een betrekkelijk groot aantal tijdreeksen uit 1989-1995 en zelfs enkele van 10-25 jaar en langer uit bijvoorbeeld de omgeving van Zaanstad, Amsterdam, Zeeuwsch-Vlaanderen en het westelijke deel van Noord-Brabant. Continuïteit in het jaarlijks volledig tellen van steeds de zelfde gebieden is een voorwaarde om uitspraken te kunnen doen over voor- of achteruitgang. Uit de geïndexeerde gegevens blijkt, dat er in 1995 een gemiddelde achteruitgang van 6% ten opzichte van 1994 heeft plaatsgevonden en vergeleken met 1990 maar liefst van 23% (figuur 1).

Kwartblokken met meer dan 75 broedparen

In vergelijking met enkele voorgaande jaren is het aantal kwartblokken met 75 of meer broedparen (nesten) flink afgenomen. In 1995 zijn er nog slechts 53 kwartblokken met een dergelijk aantal te voorschijn gekomen, terwijl dit in 1993 en 1994 nog respectievelijk 94 en 64 kwartblokken waren. Deze trend doet zich ook voor in het aantal broedparen dat per kwartblok wordt gevonden. In de periode 1989-1992 bedroeg het gemiddelde aantal broedparen in goed bezette kwartblokken nog ongeveer 130 paren. Dit liep terug van 120 in 1993 naar 114 in 1994 om op 110 paren in 1995 uit te komen. Een verontrustend verschijnsel. Wanneer wij vervolgens de aantallen op de schaal van atlasblokken (vier kwartblokken) bekijken, zijn er in 1995 nog vijftien vijftig aanwezig met meer dan honderd broedparen (figuur 4) tegen 95 atlasblokken in 1994. Er vindt een soort verdunning plaats. De beste atlasblokken bevinden zich in de omgeving van grote wateroppervlakten, zoals het IJsselmeer, het Veluwemeer, plaatselijk langs de grote rivieren en verder in het Deltagebied en Zeeuwsch-Vlaanderen.

Op kleine schaal is de aanwezigheid van water ook belangrijk, zoals opgemerkt werd in Eibergen. Daar is op vijf lokaties die vlak bij of aan de

Huiszwaluw	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Aantal kwartblokken	1404	1095	1272	1486	1531	1250	1316
Aantal broedparen	27518	25076	28562	36493	37800	28750	26748
Gemiddeld aantal broedparen per kwartblok	19,6	22,9	22,5	24,6	24,7	23,0	20,3

Tabel 1. Gemiddeld aantal broedparen per kwartblok in Nederland van 1989-1995. *Average number in quarters of 5 km grids in the Netherlands from 1989-1995.*

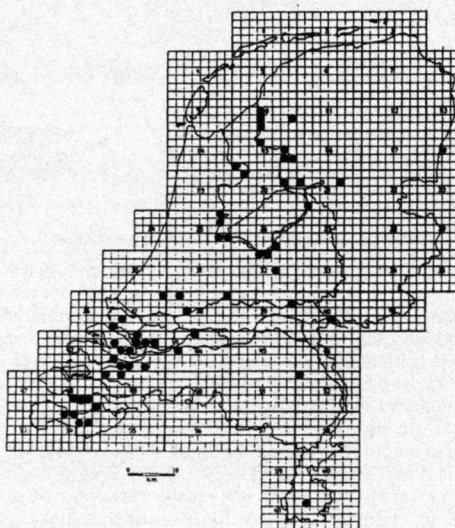
aantal nesten per kwartblok	Noord-Nederland		Zuid-Nederland		totaal	
	1993	1995	1993	1995	1993	1995
geen nesten	17	14	15	19	16,0	16,6
1-5	11	17	12	15	11,3	16,3
6-10	13	10	12	13	12,5	11,5
11-25	29	28	25	26	26,6	26,7
26-50	20	21	21	18	20,4	19,6
51-75	7	6	8	5	7,2	5,3
76-100	2	2	3	2	2,5	1,8
101-150	1	2	4	2	2,6	1,8
151-200	< 1/2	-	< 1/2	< 1/2	0,4	0,2
201-250	-	< 1/2	< 1/2	< 1/2	0,3	0,2
251-300	-	-	< 1/2	-	0,2	-
totaal aantal kwartblokken = 100%	554	593	977	723	1531	1316

Tabel 2. Aantal kwartblokken in procenten uitgedrukt waarin een x-aantal nesten werden aangetroffen.
 Table 2. Numbers in quarters of 5 km grids (in %) in which an x-number of nests were investigated.

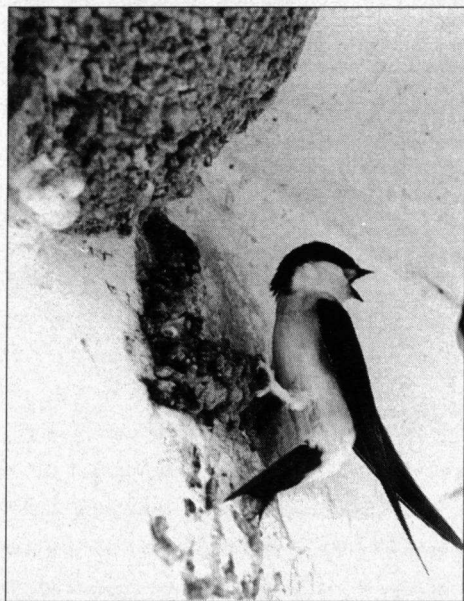
riviertjes de Berkel en Slinge lagen, een lichte stijging van het aantal broedparen vastgesteld, terwijl er elders in deze gemeente een sterke afname was (Papendorp 1995).

Spreiding van het aantal nesten

Het aantal nesten per kwartblok varieert sterk. Zo komen er in Zuid-Nederland procentueel iets meer kwartblokken voor met honderd of meer broedparen dan in Noord-Nederland. Deze hoge waarden zijn vooral in het Deltagebied aangetroffen en enkele uitzonderingen daargelaten niet in het Brabantse en Limburgse deel van Nederland. Ten opzichte van 1993 is het aantal kwartblokken met 26 of meer broedparen enigszins afgenomen en het aantal met één à vijf

Figuur 4. Ligging van de atlasblokken waarin in 1995 honderd of meer broedparen van de Huiszwaluw zijn aangetroffen.
 5 km grids with 100 or more breeding pairs in 1995.

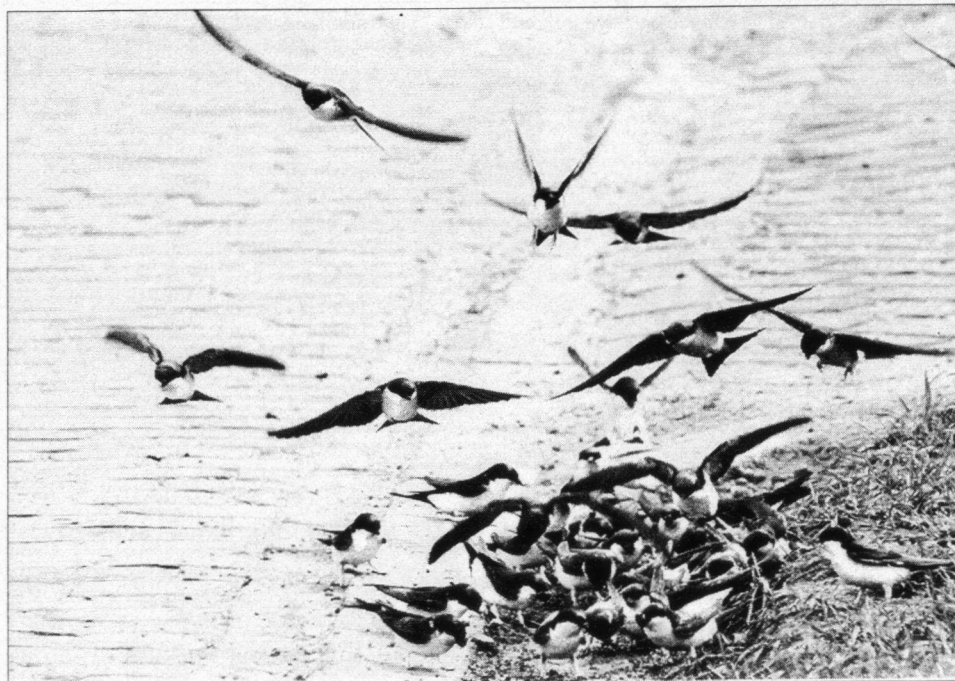
De afgelopen zeven jaar is het landelijke gemiddelde van het aantal broedparen van de Huiszwaluw per kwartblok tot 1993 enigszins toegenomen.
 Foto: Piet Munsterman.

broedparen bijna significant gestegen. Ook het aantal kwartblokken zonder nesten lijkt zich vooral in het zuidelijke deel van ons land uit te breiden.

Het dalende aantal kwartblokken zonder nesten en de toename van het aantal met één à vijf nesten in het noordelijke deel van Nederland is opmerkelijk. Het lijkt erop dat er zich in dit deel van het land een grotere spreiding begint af te tekenen (tabel 2). Dit heeft echter geen invloed op de trend. Volgens de index, gebaseerd op de monitorgebieden, houdt de afname aan, zoals reeds eerder vermeld.

Praktische hulp aan Huiszwaluwen

In de herziene Vogelwet is het verwijderen van nesten aan gebouwen van de Huiszwaluw niet meer toegestaan. Het zal onvermijdelijk zijn dat de uitwerpselen van de jongen overlast veroorzaken. In België heeft men dat opgelost door in

Vanaf 1994 daalde de broedlichtheid per kwartblok.

Foto: Ernst van het Kaar.

de muur op minstens veertig centimeter onder de nesten haakvormige schroeven aan te brengen, waaraan metalen ogen, die in planken zijn geschroefd, kunnen worden opgehangen. Na het broedseizoen kunnen de planken op eenvoudige wijze worden verwijderd. Een noodwoning bestaande uit een op maat gesneden en met veren uit het oude nest gevulde plastic bloempot bleek voldoende als alternatief voor een gevallen nest met jongen (Van Diepen 1995). Zelfgemaakte kunstnesten van bootseerklei bleken in West-zaan beter te voldoen dan de kunstnesten van Vogelbescherming (Roos 1995). Een aantrekkelijk alternatief voor prijzige kunstnesten die in de handel zijn. Onder de daklijst opgehangen bloempotten leverden in de Zuidoost-Achterhoek resultaat op. Daar nestelden aan een boerderij drie paren Huiszwaluwen in 1995 tegen één paar in 1994. De nesten werden gedeeltelijk boven de bloempotten uitgebouwd (Wassink 1995).

Samenvatting

Het huiszwaluwjaar 1995 leverde 26.748 broedparen van de Huiszwaluw op, die in 1316 kwartblokken voorkwamen met een gemiddelde van 20,3 broedparen. Een omrekening levert minimaal 116.000 broedparen voor heel Nederland op, een daling van 6% ten opzichte van het voorgaande jaar. De in andere jaren geconstateerde afname zet zich nog steeds voort. Er is een afname van 23% gevonden ten opzichte van het peiljaar 1990.

Summary

In 1995 a number of 1316 quarters of 5 km grids were investigated on the presence of 26748 nests of the House Martin (*Delichon urbica*). A calculation gives a minimum of 116.000 nests. It is again a decrease; in comparison with the census year 1994 a decline of 6% and 23% compared with the index year 1990.

■ D.A. Jonkers & H.N. Leys, per adres Sovon, Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen.

GERAADPLEEGDE LITTERATUUR:

- Diepen, H. van (1995): Noodwoning voor Huiszwaluw. Anser 3 (oktober 1995): 14-15.
 Jonkers, D.A. & H.N. Leys (1993): Inventarisatie van de Huiszwaluw in 1992 in Nederland. Het Vogeljaar 41 (5): 207-210.
 Jonkers, D.A. & H.N. Leys (1994): Monitoring van de Huiszwaluw in 1993 in Nederland. Het Vogeljaar 42 (4): 159-161.
 Jonkers, D.A. & H.N. Leys (1995): Inventarisatie in Nederland van de Huiszwaluw in 1994. Het Vogeljaar 43 (5): 204-207.
 Leys, H.N. & D.A. Jonkers (1991): Inventarisatie van de Huiszwaluw in 1989 en 1990 in Nederland. Het Vogeljaar 39 (2): 61-67.
 Leys, H.N. & D.A. Jonkers (1992): Inventarisatie van de Huiszwaluw in 1991 in Nederland. Het Vogeljaar 40 (3): 122-125.
 Roos, M. (1995): Verslag Huiszwaluw-inventarisatie 1995. De Grutter 19 (5): 171-172.
 Papendorp, R. (1995): Inventarisatie van de Huiszwaluw in Eibergen in 1995. 't Schrieverke 2 (35): 12-13.
 Wassink, G.J. (1995): De Huiszwaluw 1995. De Leunink 22 (2): 24-27.